

Aktsiaseltsis Tallinna Sadam võimalike korrupsiooniriskide tuvastamiseks moodustatud uurimiskomisjoni 16. veebruari 2016. a istungi päevakorrapunkti 3 juures toimunud arutelu üleskirjutus

Komisjoni istungile oli kutsutud Majandus- ja Kommunikatsiooniministeeriumi (edaspidi MKM) kantsler Merike Saks.

Andres Anvelt

Istungi teema on AS Tallinna Sadama tegevus. Komisjoni eesmärk on selgitada välja, kuidas riigiettevõtet juhtida niimoodi, et sellised olukorrad, nagu need tekkisid (AS-s Tallinna Sadam), oleksid miinimumini viidud või ei saaks üldse toimuda. Oleme ette võtnud Muuga konteinerterminali 17. kai rajamise probleemid, jäämurdja Botnica ostu ja teemad, mis puudutavad viimast suurt korrupsioonijuhtumit, mis on eeluurimise all. Oleme jõudnud nõukogu liikmete, ministeeriumide ametnike ja poliitikute kuulamisteni. Kui kaua sa AS Tallinna Sadama temaatikaga kokku oled puutunud?

Merike Saks

Olen MKM kantsler alates 2014. aasta juulist. Enne seda tegelesin parvlaevade hanke korraldamisega.

Andres Anvelt

Varasemad asjad sind ei puuduta, 17. kai ehitus ja Botnica ostmine?

Merike Saks

Ei.

Andres Anvelt

Kui me vaatame parvlaevade hanget ja poliitilist protsessi, siis kuidas jõuti lahenduseni?

Merike Saks

Sain parvlaevade hanke ülesande suhteliselt juhuslikult. Ministeeriumis oli palju erinevaid teemasid. Minul oli lihtsalt vabam hetk 2013. aasta suvel ning rääkisin kantsleriga. Kantsler ütles, et üritatakse osta parvlaevu. Vaatasime, mida me saame edasi teha. Hakkasime uurima, kas on võimalik hankida kasutades samasugust skeemi nagu kasutati Elron rongide puhul. Vaatasin materjale, kuidas rongid olid hangitud. Ostud olid tehtud otselepinguga. Hakkasime välja töötama analoogilist skeemi, et sõlmida AS Tallinna Sadamaga otseleping. Sügisel tegime uuringu selgitamiseks, kas on kusagilt võimalik osta kasutatud parvlaevu. Selgus, et kasutatud parvlaevade turul sobivate parameetritega laevu ei ole. Piiranguks on kombinatsioonis laeva süvis ja jääklass ning selliseid laevu turult osta pole võimalik. Selle kohta on tellitud ka uuring. Järgmine alternatiiv oli otse parvlaevu tellida. Käisime Euroopa Komisjoniga rääkimas, ise käisin, küsimaks riigiabi aspekte. Euroopa Komisjoni ametnikud ütlesid, et tegemist ei ole riigiabiga, kuna komisjoni nn kabotaaži määruse seletuskirjas on öeldud, et kui soetatavad vahendid on nii spetsiifilised, et neid pole võimalik turult osta, st esineb turutõrge, siis on riigil õigus otselepingusse asuda. Alguses AS Tallinna Sadamal entusiasmi selle projektiga tegelemiseks ei olnud. Ametnikuna ma ei oska neid põhjuseid hinnata. Siis vahetus valitsus. Ministriks tuli Urve Palo ja protsess jäi seisma mitmeks kuuks. Minister tahtis asjasse süveneda ning tegi endale asjad selgeks. Parvlaevade hankimiseks oli ministeeriumi hinnangul kaks

õiguslikult korrektset lahendust: otselepingu sõlmimine ning hankemenetlus. Minister Palo tahtis hanke teed minna. AS Tallinna Sadama nõukogu koosseis oli ka vahepeal muutunud. Hakkasime ette valmistama riigihanget. Esimesele hankele AS Tallinna Sadam pakkumusega ei tulnud. Kuna olemasolev vedaja esitas tingimusliku pakkumuse, siis kuulutasime selle hanke tühiseks ja alustasime otsast peale.

Andres Anvelt

Kas eelmine nõukogu koosseis (Juhan Partsi aegne) ei olnud oma otsust teinud? Kas Urve Palo uus otsus minna avatud hankele tühistas eelmise otsuse, et minna otselepingusse?

Merike Saks

Eelmist otsust, s.o ainuaktsionäri otsust, me ei asunudki realiseerima.

Andres Anvelt

Aga otsus oli tehtud?

Merike Saks

Jah, otsus oli tehtud. Otsus vaidlustati kohtus ja me tühistasime otsuse ära.

Valdo Randpere

Kas see oli põhjus miks Urve Palo soovis minna hankele?

Merike Saks

Seal otsest seost minu hinnangul ei olnud. Ainuaktsionäri otsuse andmise aluseks saab olla nõukogu pöördumine ainuaktsionäri poole. Nõukogu pöördumist meil ei olnud. Siis me otsustasime, et me tühistame ainuaktsionäri otsuse ära.

Andres Anvelt

Nagu ma aru saan, siis esimene hange luhtus. Teisele hankele AS Tallinna Sadam juba tuli koos tütarettevõtetega. Oskad sa öelda, millest selline muutus tekkis?

Merike Saks

Ei oska.

Andres Anvelt

Kui spekuloida, siis mis see põhjus võis olla? Hanke tingimused ju ei muutunud.

Merike Saks

Muutus AS Tallinna Sadama jaoks niipalju, et nad üritasid proovida alguses MKM hankes osalemiseks parvlaevade ehitamist omakorda riigihanke raamidesse mahutada. Hankemenetlus on suhteliselt paindumatu menetlus.. Tallinna Sadam tellis õigusliku arvamuse, milles leiti, et TS Laevad OÜ ei ole hankekohuslane ja neil läks võimalus laevade tellimiseks paindlikumaks.

Andres Anvelt

Et nad ise ei pea hanget korraldama?

Merike Saks

Põhimõtteliselt jah. Riigihankemenetluse kohuslane TS Laevad OÜ praamide ostul ei olnud. See on läbi vaieldud küsimus.

Jaanus Karilaid

Otsus, et riik ise on teenuse korraldaja, tuli Juhan Partsi ajal ja Urve Palo lihtsalt jätkas seda protsessi, mis Juhan Partsi ajal käivitati.

Merike Saks

Otsus tuli Juhan Partsist sõltumatult, sest 10-aastane leping hakkas lõppema. Oli vaja korraldada kas siis uus hange või sõlmida otseleping. Seal ei olnud muid variante.

Jaanus Karilaid

Kas Euroopa Komisjonilt saite riigiabi reeglite täitmise kohta suulise kooskõlastuse?

Merike Saks

Jah. Saime suulise ja toimus ametnike vaheline mitteformaalne e-mailide vahetus sel teemal.

Jaanus Karilaid

Kas ei tekkinud küsimust, et peaks kirjaliku saama? Estonian Air puhul saime tunda, et see on tundlik küsimus.

Merike Saks

Euroopa komisjon ei anna sellist kirjalikku siduvad kinnitust. Nad menetlevad riigiabi juhtumeid sellisel juhul, kui neil endal tekib põhjendatud kahtlus, kui tegu on juba tehtud või kui keegi esitab kaebuse.

Jaanus Karilaid

Laevad on hangitud korruptiivsel teel, altkäemaksuga. Kas riik on ennast ära kindlustanud, et protsessi õigustühiseks ei kuulutataks?

Merike Saks

Selle üle on toimunud kohtuvaidlused. Kindlalt ei saa kunagi midagi väita enne, kui Riigikohus on otsuse teinud. Kohe kui tuli avalikuks (parvlaevade ostuga seotud) korruptsioonijuhtum, siis OÜ Väinamere Liinid soovis kõik tehingud kehtetuks tunnistada just põhjusel, et laevad on hangitud korruptiivsel teel. Praegu ma ei oska öelda, millises astmes kohtuvaidlus on, saan seda täpsustada ja vastava teabe saata, meil on kohtuvaidlusi väga palju. (vastav teave esitati hr Karilaiule ja hr Anveltile M. Saksa poolt e-mailiga 17.02.16, hr Karilaid kinnitas kättesaamist 17.12.16).

Jaanus Karilaid

Kas on võimalik saada õiguslikke analüüse hankemenetluse valikute kohta?

Merike Saks

Analüüse ei ole hankemenetluse liikide valiku kohta, vaid selle kohta kas TS Laevad OÜ peab tegema parvlaevade ostmiseks riigihanke. Ma arvan, et see analüüs on komisjonil olemas.

Andres Anvelt

AS Tallinna Sadam sai endale kindluse, et nemad saavad minna laevade ostmisse ilma hanketa ja kas sellepärast tulid nad uuesti riigihankesse.

Merike Saks

Ma ei oska öelda, kas see on peamine põhjus. Allan Kiil ütles, et selliste laevade ostmiseks on hankemenetlus liiga paindumatu. MKM oli aga seisukohal, et kui tuleb teha riigihange, siis tuleb see teha ja kõik.

Jaanus Karilaid

2012. aastal tegi Riigikontroll AS Tallinna Sadamaga seotud juhtumis avalduse Riigiprokuratuuri, sh oli kahe AS Tallinna Sadama juhatuse liikme kohta väga palju küsimärke, vihjeid ja probleeme. Kas MKM juhtkonnas ei tekkinud soovi AS Tallinna Sadama juhtkonda puhastada, anda selleks suunised nõukogule, kas ei tekkinud MKM sees vastavasisulist diskussiooni?

Merike Saks

MKM kantsler ei nimeta äriühingu juhatuse liikmeid, saan rääkida ainult enda eest.

Andres Anvelt

Kaitsepolitsei olevat hoiatanud Urve Palot ja teisi ministreid.

Merike Saks

Mina nägin tehtud hoiatust 2015. aasta kevadel.

Henn Põlluaas

Ja hoiatus jäi ministri teada?

Merike Saks

Info oli riigisaladusega kaetud, seal oli nimekiri isikutest, kellele infot tutvustati ja mul puudus järelikult Kaitsepolitsei hinnangul teadmisyvajadus. Teadmisyvajadus tekkis mul pärast seda, kui asi oli juba uurimisel, siis tutvustati materjale, ka eelnevaid memosid, nii ministrile (K. Michal) kui mulle.

Jaanus Karilaid

Kas AS Tallinna Sadama finantsjuhi Marko Raidi suhtes on kahtlustusi?

Merike Saks

Tema kohta me küsisime Kaitsepolitseilt. Neid kahtlustusi tema suhtes ei ole.

Henn Põlluaas

Kui te neid memosid hiljem nägite, siis ka ei tekkinud arutelusid, et miks neile varem tähelepanu ei pööratud?

Merike Saks

Memosid tutvustati riigisaladuse all, see tähendab, et me ei saanud seda infot jagada ega teemat kõrvaliste isikutega arutada. Kristen Michaliga sain infot jagada, aga selles etapis ei olnud enam midagi arutada, sest uurimine juba käis.

Andres Anvelt

Kas kogu praami hanke protsessi jooksul oli tunda poliitilist survet (Juhan Partsilt, Urve Palolt)? Näiteks ministri poolt tuleb surve, et tehke hange teatud kindlas hankevormis või otselepinguga või oli selles osas ametnikel vabad käed, ametnikud pidid leidma probleemile sobiva lahenduse?

Merike Saks

Ongi kaks võimalust. Minu hinnang oli, et õiguslikult pädevad on nii otseleping kui ka hankemenetlus. Juhan Parts eelistas otselepingut, Urve Palo eelistas hankemenetlust.

Andres Anvelt

Otseleping oleks siis olnud selline nagu rongide puhul? Kogemus oli juba olemas.

Merike Saks

Põhimõtteliselt. Ainult alus oleks olnud teine. Jah, kogemus oli olemas.

Andres Anvelt

Kui sina hakkasid laevade hankimisega tegelema, kas siis AS Saaremaa Laevakompaniiga (SLK) olid läbirääkimised luhtunud?

Merike Saks

Mina ei olnud seal juures, aga ostuläbirääkimisi peeti mitte SLK-ga, vaid laevade omanikega.

Tarmo Olgo

Kui vaadata AS Tallinna Sadama korruptsioonijuhtumit, siis mis on need asjad, mida oleks pidanud tegema teisiti MKM vaatest, et sellised asjad ei korduks? Kas saab siin midagi ära teha?

Merike Saks

Kantslerina arvan, et igas riigiäriühingu nõukogus võiks olla üks ametnik. Kas see hoiaks midagi ära, raske öelda. Nõukogu tasandil on juhatuse korruptsioonijuhtumeid päris keeruline ära hoida.

Andres Anvelt

Kui palju ministerium sekkub riigi äriühingute igapäevasesse tegevusse, teeb järelevalvet äriühingute üle? Teostab näiteks midagi sisekontrolli meetme taolist.

Merike Saks

Meie (MKM) siseauditi osakonnal ei ole äriühingute osas pädevust. Kui me näiteks eraldame äriühingule halduslepinguga riigieelarvelise eraldise, siis siseauditi osakond saab eraldisi

kontrollida. Seda me oleme ka teinud sihtasutuste ja äriühingute suhtes. Aga MKM siseauditi osakond ei saa minna äriühingu majandustegevust kontrollima, selleks puudub pädevus.

Andres Anvelt

MKM valitsemisel on päris mitmeid riigiäriühinguid. Kui vaadata üldisemat pilti, kas AS Tallinna Sadama nõukogu tegevus oli millegi poolest teiste äriühingute nõukogude tegevusest erinev? Kas AS Tallinna Sadam oli võrreldes teiste riigiäriühingutega teistsugune, tekitas enam meelehärmi tema asjaajamine või koheldi seda suuruse tõttu kuidagi teisti vmt?

Merike Saks

Ma olen kantsler olnud aastast 2014. MKM ei kohtle AS Tallinna Sadamat kuidagi teistmoodi. Erinevad auditid, kontrollid ja komisjonid on AS Tallinna Sadamas praegu. Kui me nüüd ministeeriumi poolt ka alustaksime järjekordset menetlust, siis see poleks enam proportsionaalne. Suurtel äriühingutel peab Riigikontroll ja ka Kaitsepolitsei rohkem silma peal. Meil on väga tihe suhtlus Kaitsepolitsei ametiga, vähemalt minu ametis oleku ajal. Nende (Kaitsepolitsei) tööst on ülipalju abi.

Jaanus Karilaid

Kui Riigikontroll teeb mingi auditi MKM haldusalas oleva äriühingu kohta, siis ministeeriumi juhtkond väga sellesse ei sekku. Las ettevõtte nõukogu tegeleb sellega. Teie auditit ei aruta?

Merike Saks

Minu ametisoleku ajal ei ole Riigikontroll ühtegi auditit teinud. Eelnevate eest ei taha sõna võtta.

Tiina Ojasalu

Te ütlesite, et nõukogus võiks olla üks ministeeriumi esindaja. Mis oleks ministeeriumi esindaja roll või vaade selles nõukogus?

Merike Saks

Põhjus on pragmaatiline. Meie jaoks on see info, mis äriühingutest tuleb, igapäevaselt oluline. Otseside oleks väga kasuks. Me ei peaks neid äriühinguid riigi omanduses, kui nende äriühingute tegevus ei oleks riigile oluline.

Andres Anvelt

Kas sa tahad öelda, et otseside nõukogu ja MKM vahel on olnud kehvake?

Merike Saks

Äriühingute nõukogu liikmed saavad kindlaid standardaruandeid, mida vastavalt riigivara seadusele edastatakse. Igapäevase töö osas edastatakse ministeeriumi ametnikele nõukogu koosoleku protokolle, kes neid loevad, ent ega seal väga palju kirjas ei ole. Nõukogu diskussioonides osalemine tuleks kindlasti kasuks. Ametniku kaasamine nõukogu töösse on minu isiklik hinnang, ma ei ole seda ministriga arutanud ja ma ei tea, kas ta toetaks seda mõtet. Aga ma arvan, et sellest oleks abi, kui igas riigiäriühingu nõukogus oleks ametnik.

Andres Anvelt

Üks kord aastas (aktsiaseltsi korralisel üldkoosolekul) kohtute, kui tuleb äriühingu nõukogu ja juhatuse esimees majandusaasta aruannet tutvustama?

Merike Saks

Siis jah. Eks nad käivad vahel tihedamini ka.

Valdo Randpere

Kredexi nõukogus on sisse viidud reegel, mis on nüüd sisse viidud kõigis nõukogudes, et kui otsuse tegemisel on nõukogu liikmel mingi puutumus teema või asjast puudutatud ettevõttega, siis ta peab selle puutumuse deklareerima ja otsustuse protsessist end taandama.

Andres Anvelt

MKM-is on ametnik (Regina Raukas), kellele tulevad nõukogu protokollid. Kas ta kannab kuidagi ette ka nendest protokollidest? Kuidas protokollidega seotud rutiin toimib?

Merike Saks

Ta koondit ei tee. Tema on lihtsalt protokollide hoidja. Kaitsepolitseiametiga on kokku lepitud ja hetkel me juba ka nõuame, et kõik uued äriühingute juhid peavad olema valmis riigisaladuse loa taotlemiseks. Loa taotlemise käigus kõik majanduslikud huvid ja sidemed deklareeritakse ära.

Andres Anvelt

Kas see puudutab ainult juhatuse liikmeid?

Merike Saks

Jah. Nõukogu liikmel ei ole riigisaladuse loa kohustust.

Henn Põlluaas

AS Tallinna Sadam alustas läbirääkimisi praamide hankeks sügisel 2014 seitsme firmaga. Pakkumisteni jõuti kolme firmaga. Kas MKM-le tutvustati seda, kuidas läbirääkimised toimusid? Kas läbirääkimisi tehti ainult kolme või kõigi seitsmega? Miks ei jõutud otseste pakkumisteni?

Merike Saks

Ministriumile ei tutvustatud seda, kuidas ja kellega AS Tallinna Sadam praamide ostuga seotult läbirääkimisi pidas mitte mingil kombel. Kui nad oleksid teinud katset seda tutvustada, siis me oleksime katsest ära öelnud. Meie olime hanke korraldajad ja AS Tallinna Sadam üks pakkujatest. Meil ei tohtinud olla mitte mingisugust suhtlust sel teemal. Kindlad piirid olid paigas. Ma ei teadnud, kellega nad läbi räägivad, kust nad laevad ostavad. Tõehetk oli siis, kui avasime pakkumised. Me ei tohtinudki sellest protsessist hanke korraldajatena midagi teada, sest vastasel korral oleksime me kohelnud pakkujaid erinevalt, mis pole seadusega lubatud.

Andres Anvelt

Täitsa loogiline.

Siim Kiisler

Kuidas täna tundub kantslerina, kas jäämurdja Botnica ost on end õigustanud? Täna on jäämurdja AS Tallinna Sadama tütarettevõtja opereerimisel. Kas selline lahendus on loogiline ja riigile mõistlik valik?

Merike Saks

Jäämurdjat on kindlasti riigile vaja. Meil on veel jäämurdja Tarmo, mis on väga-väga vana, millele me üritame teha kapitaalremondi, et ta veel 10 aastat töötaks. Botnica ärimudel töötaks, kui ei oleks EL seatud sanktsioonid Venemaale, mis takistavad offshore tööde tegemist jäämurdeperioodi välisel ajal. Nende sanktsioonide pärast on Botnica suveks töö leidmine keeruline ja seetõttu kasumlik periood on praegu ajal, kui Botnica on Veeteede Ameti prahtimisel. Teine alternatiiv oleks olnud see, et riik oleks ostanud jäämurdja Veeteede Ametile. Need olid valikukohad.

Siim Kiisler

Kas sel juhul oleks see naftapuurtornide jm teenindamine Botnica poolt ära jäänud?

Merike Saks

Ma arvan jah, et riigi laevaga minna naftapuurtorne teenindama, pigem mitte. Ka ainuaktsionäri otsuse järgi, et Botnica ostu projekt oleks äriühingule kasumlik, peab äriühing otsima Botnicale jäämurdeperioodi väliseks ajaks muud tööd.

Valdo Randpere

Olen nõus, et jäämurdjat on vaja, see annab riigile kindluse, et kui jää tuleb, on jäämurdja olemas. Kas riigil oleks tegelikult vaja kahte jäämurdjat? Kas riigil on pikem plaan selles osas? Botnica osteti olukorras, kus valitses paanika, jää oli tulemas.

Merike Saks

Praegune plaan on ikkagi Tarmo renoveerida. Nii tuleb odavam. Tarmo kere on jää murdmiseks veel tugev. Pigem on küsimus amortiseerunud mootorsüsteemides. Veeteede Ameti hinnangul murrab Tarmo peale kapitaalremonti jääd veel 10 aastat.

Andres Anvelt

Tarmo jääks Veeteede Ameti alla?

Merike Saks

Ta on ja jääb. Kui tekib riigi laevastiku kontseptsioon, siis me võime teisi variante kaaluda, kas koondada laevad kuskile kokku, aga see kontseptsioon ei ole veel valmis.

Andres Anvelt

Kas on veel mingi soovitus anda, kuidas äriühingute kontseptsioon võiks olla üles ehitatud? Mitmed inimesed, kes komisjonis on käinud, on öelnud, et äriühingus võiks olla juhtorgani liikmete teatud rotatsioon. Näiteks ei pikendata lepingut äriühingu juhtorgani liikmeka kolmandaks ametiajaks. Kuidas vähendada korruptsiooni ja libedale teele sattumist?

Merike Saks

Ametiaja piirangute seadmine ainult äriühingute juhtorganite liikmetele oleks ebaproportsionaalne, sel juhul peaks piirangud kehtestama kõigile tippjuhtidele. Korrupsioon, mis AS Tallinna Sadam aset leidis, on minu hinnangul suuresti mentaliteediküsimus. Ma julgen loota, et riik kasvab sellest välja.

Andres Anvelt

Audiitorid on öelnud, et nad saavad vaadata ainult veepealset virvendust, näiteks krediitkaardi kasutamine vmt. Kui tasemel AS Tallinna Sadama audiitorid on?

Merike Saks

Siseauditi üksused on valdavalt riigi äriühingutes olemas, nende tegevus ei piirdu üksnes krediitkaartide kasutuse kontrollimisega. Mul on kogemus selle audiitoriga, kes AS-s Tallinna Sadam praegu töötab. See töö, mis ta teeb nõukogu nõustamiseks auditi läbiviimisel, on väga heal tasemel. Auditeid võib teha igasuguseid, teine asi on, kas neid järgitakse.

Tiina Ojasalu

Kas riigiäriühingu korralise üldkoosoleku, millel on arutelu all mh äriühingu nõukogu tegevuse aruanne, ettevalmistamiseks tehakse ametnike poolt ministrile taustapaber äriühingu tegevuse ja probleemide kohta (näiteks äriühingu nõukogu protokollidele, Riigikontrolli audititele tuginedes), mille alusel saab minister nõukogu ja juhatuse esimeest küsitleda?

Andres Anvelt

See tähendab, et briifitakse ministrit.

Tiina Ojasalu

Jah, täpselt.

Merike Saks

Ma ei tea, et minister saaks eraldi ülevaadet. Protokollid on tihti mittepaljuütlevad. Ametnikul oleks protokollil põhjal ülevaadet päris keeruline teha. Ma kahtlen, kas see annaks lisaväärtust. Ministrit briifitakse riigi äriühingute probleemidest jooksvalt.

Andres Anvelt

Kuidas ministrit briifitakse enne nõukogu üldkoosolekule minemist? Enne üldkoosolekut on vaja ju end asjaga kurssi viia. Kas üldkoosolekud on formaalsed või ikka sisulised?

Merike Saks

Üldkoosolekul arutatakse sisulisi küsimusi. Teravad probleemid erinevates äriühingutes on MKM-le teada. Seda, et ministeerium kõik protokollid läbi töötaks, ma ei tea, et tehakse.

Henn Põlluaas

Kuidas probleemid jõuavad ministeeriumisse?

Merike Saks

Äriühingute juhatused annavad ise palju teada, kellel on vaidlusi näiteks EL rahade puhul Rahandusministeeriumiga, tagasimakse küsimused (näiteks AS Saarte Liinid, AS Eesti

Raudtee) jne. Ka sisuosakondadel on äriühingute juhatustega tõine infovahetus, samuti asekantsleritel.

Üleskirjutuse koostanud:

Üleskirjutuse üle vaadanud:

Ege Heinla
Uurimiskomisjoni konsultant

Merike Saks
(e-mail 22.02.2016)